Отже, рівність громадян перед законом і судом – це взаємопов'язані положення, але мають незалежний зміст. Рівність громадян перед законом необхідно вивчати як наявність тотожних матеріальних і процесуальних законів, які не створюють їм переваг чи обмежень залежно від тих обставин, передбачених ст. 24 Конституції України. Рівність усіх учасників процесу перед судом є похідною від вимоги доступності судового захисту й наявності права на нього, тому що громадяни мають право звертатися до суду, юрисдикція якого є необмеженою і поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17. – Назва з екрана.

3. Загурський О. Б. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2014. – Вип. 34. – С. 303–314.

Безпала Валентина Володимирівна,
аспірант кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

БЕЗУМОВНІ ІСТОТНІ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ: НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 409, ст. 412, п. 1 ч. 1 ст. 438 КПК України, однією з підстав для скасування або зміни судового рішення як в апеляційному, так і в касаційному порядках є істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

У нормативному формулюванні цієї підстави законодавець використав оціночне поняття – «істотні порушення». При цьому, у ч. 1 ст. 412 КПК України законодавцем наведено орієнтовні ознаки цього поняття – це

такі порушення вимог КПК України, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення, а у ч. 2 цієї ж статті – перелік порушень вимог кримінального процесуального закону, які законодавцем безумовно визнаються істотними.

Що стосується обставин другої групи – безумовних істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, то, як вказує Н.Р. Бобечко, маючи приналежність до неспростовних правових презумпцій, вони завжди спричиняють скасування судового рішення з призначенням нового судового чи апеляційного розгляду або із закриттям кримінального провадження. При цьому, на погляд автора, засада публічності зобов'язує суд апеляційної та касаційної інстанції перевірити наявність безумовних істотних порушень кримінального процесуального закону незалежно від інших порушень закону, зазначених в апеляційних та касаційних скаргах [1, с. 104].

Отже, процес встановлення судом вищої інстанції наявності чи відсутності безумовних істотних порушень вимог кримінального процесуального закону має формально визначений характер як за формою, так і за змістом.

Разом із тим, незважаючи на формально визначений характер безумовних істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, що є підставою для скасування судового рішення, аналіз судової практики засвідчує варіативність обставин, які визнаються судами як безумовні істотні порушення вимог кримінального процесуального закону.

Так, судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо воно було ухвалено незаконним складом суду (п. 2 ч. 2 ст. 412 КПК України).

При цьому, у законі немає визначення «законний» або «незаконний» склад суду. У зв'язку із цим, незаконним визнається склад суду, якщо були підстави, які виключали участь судді в розгляді справи; вирок (ухвала) підписаний суддею, що не брав участі у розгляді справи; порушені правила про колегіальний розгляд справи; у розгляді справи брали участь суддя, присяжний, строк повноважень якого минув; хоча б один із суддів складу суду був обраний або призначений всупереч встановленому законом порядку; якщо суд у встановленому законом порядку не розглянув клопотання про

відвід судді або присяжного [2, с. 743]; у складі суду є особа, яка бере участь у судовому розгляді не з початку (за винятком випадку, зазначеного в ч. 2 ст. 320 КПК України).

Так, ухвалою від 1 березня 2016 року ВССУ ухвалу Апеляційного суду м. Києва скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції, зважаючи на те, що всупереч вимогам п. 2 ч. 9 ст. 31 КПК України кримінальне провадження здійснювалось в апеляційному порядку колегіально судом у складі трьох суддів апеляційного суду [3].

Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених законом (п. 3 ч. 2 ст. 412 КПК України).

Згідно з ч. 3 ст. 21 КПК України кожен має право на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав та обов'язків, у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Відповідно до вимог ч. 4 ст. 401 КПК України обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді, якщо в апеляційній скарзі порушується питання про погіршення його становища або якщо суд визнає обов'язковою його участь, а обвинувачений, який утримується під вартою, – також у разі, якщо про це надійшло його клопотання.

Так, ухвалою від 19 вересня 2017 року ВССУ ухвалу Апеляційного суду Миколаївської області скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції, зважаючи на те, що апеляційний суд, всупереч вищевказаним вимогам провів судове засідання за відсутності обвинуваченого, який тримався під вартою, незважаючи на його клопотання бути присутнім під час апеляційного розгляду [4].

Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою (п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК України).

Статтею 59 Конституції України проголошено право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Якщо судове провадження здійснено за відсутності захисника, коли відповідно до ст. 52 КПК України його участь є обов'язковою, судове рішення підлягає скасуванню.

Так, ухвалою від 23 лютого 2016 року Апеляційний суд м. Києва встановив наявність істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, допущених судом першої інстанції під час судового розгляду та ухвалення за його результатами рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Зокрема, всупереч вимогам ч. 2 ст. 54 КПК України, суд першої інстанції, отримавши від адвоката заяву обвинуваченого про відмову від його адвокатських послуг, відповідне питання в судовому засіданні не розглянув і протокол відмови обвинуваченого від захисника не склав, чим порушив вимоги кримінального процесуального закону, що пов'язані з порушенням права обвинуваченого на захист [5].

При цьому, відмову від послуг захисника потрібно відрізняти від випадків, коли особа вимушено заявляє таке клопотання. Відмову від послуг захисника можна визнати добровільною лише тоді, коли підозрюваний, обвинувачений реально мають змогу скористатися його допомогою. Здійснення досудового розслідування чи судового провадження без участі захисника, коли відмова від нього була вимушена, є істотним порушенням права на захист.

Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню і у випадках, якщо судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання (п. 5 ч. 2 ст. 412 КПК України).

При цьому, слід зважати на те, що наявність заяви потерпілого про проведення судового розгляду без його участі, не позбавляє суд обов'язку належним чином повідомити сторони, учасників судового розгляду (у тому числі потерпілого) про дату, час і місце судового засідання.

Так, ухвалою від 31 березня 2016 року ВССУ ухвалу Апеляційного суду Львівської області скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції, зважаючи на те, що апеляційний суд, всупереч вимогам ч. 2 ст. 318, ст. 325 КПК України не повідомив належним чином потерпілого про дату, час і місце судового засідання [6].

Список використаних джерел

1. Бобечко Н. Р. Безумовні істотні порушення кримінального процесуального закону / Н. Р. Бобечко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Вип. 14 (2). – С. 104–109.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Харків : Одіссей, 2013. – 1104 с.

3. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 берез. 2016 р. у справі № 5-1203км16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/56280579. – Назва з екрана.

4. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 верес. 2017 р. у справі № 489/4716/15-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/69133495. – Назва з екрана.

5. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 23 лют. 2016 р. у справі № 11кп/796/282/2016 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт].– Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56753395. – Назва з екрана.

6. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 31 берез. 2016 р. у справі № 5-863км16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/56911279. – Назва з екрана.

Бибченко Каріна Юріївна, курсант Університету державної фіскальної служби України;
Тучков Богдан Валентинович, курсант Університету державної фіскальної служби України

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Успішне розслідування кримінального провадження залежить від процесуально грамотного проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі й судових експертиз [1]. Метою проведення експертизи є встановлення обставин, які стосуються предмету доказування у кримінальному провадженні або мають значення доказових фактів. Ці обставини повинні встановлюватися експертом на основі проведених ним